

ปัดตานีที่รัก

โรงอ่าง...หรือจะเหลือเพียงตำนาน

วรรณคดี ทิวทัศน์

ชุมชนโรงอ่างเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดปัดตานี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปัดตานี เป็นส่วนหนึ่งของตำบลสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัดตานี เดิมมีโรงงานทำเครื่องปั้นดินเผาอยู่หลายโรง มีงานหลากหลายประเภท ทั้งทำอิฐ ทำโอ่ง ทำอ่าง และทำกระถางต้นไม้ แต่ปัจจุบัน เหลืออยู่เพียงแห่งเดียว คือ โรงอ่างที่นายวิโชติ แซ่ไห่ ได้สืบทอดกิจการต่อบิดา โรงอ่างแห่งนี้ สืบทอดมาสามชั่วอายุคน มีอายุประมาณร้อยกว่าปี และอีกไม่นานอาจจะต้องปิดตัวเองตามแห่งอื่นๆ ด้วยเหตุผลเดียวกัน คือไม่มีผู้สืบทอดกิจการ และชื่อชุมชนโรงอ่างก็จะเหลือแค่เพียงชื่อกับเศษซากแห่งที่มาของชื่อชุมชน

ขั้นตอนการทำเครื่องปั้นดินเผา

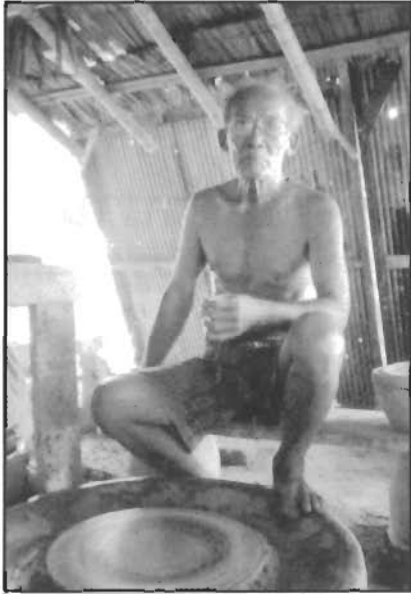
1. การเตรียมดิน เริ่มจากการไปหาดินเหนียวไปซื้อดินเหนียวตามแหล่งต่างๆ ที่มีดินคุณภาพดีที่เหมาะสมจะนำมาทำเครื่องปั้นดินเผา โดยมากจะเป็นที่ตำบลปะกาฮะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัดตานี ดินที่ดีจะมีสีเหลือง จะเหมาะสมกันครั้งละ 1 ไร่ ไร่ละ

ประมาณ 10,000 บาท ดินเหนียว 1 ไร่ ใช้ปั้นได้ประมาณ 3 ปี ช่วงช่วงเดือนสี่เดือนห้า เพราะจะไม่มีปัญหาเรื่องฝนตก นำมาวางไว้ที่โรงงาน พอจะใช้งานก็นำไปทำตามขั้นตอนต่างๆ

2. การแช่ดิน คือการนำดินที่จะใช้ในขั้นตอนต่อไปมาแช่ไว้ในกระบะปูนซีเมนต์ที่มีน้ำขังอยู่ เพื่อให้ดินดูดซับน้ำ ทำให้ดินนุ่ม ง่ายแก่การปั้น

3. การนวดดิน ดินที่จะปั้นได้ต้องผ่านการนวดเพื่อให้ดินเป็นเนื้อเดียวกัน และเอาเศษไม้เศษหญ้าออกจากดิน ในอดีตขั้นตอนนี้ต้องใช้แรงงานคนล้วนๆ กว่าจะได้ดินเหนียวแต่ละกองต้องใช้เวลาดึงสามวัน แต่ในปัจจุบันมีการนำเครื่องจักรมาช่วยผ่อนแรง โดยใช้เครื่องทำอิฐที่เลิกใช้แล้ว ทำให้สามารถทำงานได้เร็วขึ้น เพียงไม่ถึงชั่วโมงก็เสร็จ ขั้นตอนนี้ ดินที่ผ่านการนวดจะมีความละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน สามารถนำไปปั้นได้เลย

4. การปั้น ขั้นตอนนี้ต้องใช้ความชำนาญเป็นอย่างมากเพราะการขึ้นรูปดินเหนียวให้เป็นรูปร่างตามที่ต้องการ ต้องผ่านการฝึกฝนเป็นระยะเวลา

นานพอสมควร ช่างจะนำดินเหนียวไปวางบนแป้นที่สามารถหมุนได้ มีทั้งแบบใช้มอเตอร์และใช้แรงคนถีบช่างที่มีอายุมากมักจะใช้แบบถีบ ด้วยเหตุที่ว่าทำมานานไม่อยากจะเปลี่ยน เมื่อแป้นหมุนได้ความเร็วตามที่ต้องการแล้ว ช่างจะใช้มือบังคับก่อนดินเหนียวให้เป็นรูปร่างตามต้องการ นำหนักในการจับดินเหนียวต้องสม่ำเสมอ มิฉะนั้นจะไม่สามารถขึ้นรูปได้เสร็จแล้วก็จะยกลงไปวางตากแดดทิ้งไว้พอรอบ

5. การตบลาย เป็นการเก็บรายละเอียดขั้นสุดท้ายก่อนนำไปเข้าเตาเผา ช่างจะใช้ไม้ที่แกะสลักลายไว้เรียบร้อยแล้ว ตบที่ภาชนะให้เกิดลวดลายเสร็จแล้วจะนำไปตากแดดอีกครั้งจนภาชนะมีสีขาวจึงนำไปเข้าเตาเผาต่อไป

6. การเผา นับเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำเครื่องปั้นดินเผา ขั้นตอนนี้ต้องการการเอาใจใส่อย่างมาก เพราะไม่สามารถตบแต่งเพิ่มเติมได้อีกถ้าเสียก็คือทำใหม่ตั้งแต่ขั้นตอนแรกกันเลยทีเดียว เครื่องปั้นที่ตากแดดจนได้ที่แล้ว จะถูกนำไปวางไว้

ภายในเตาเผาจนเต็ม บางครั้งอาจกินเวลาเป็นสัปดาห์กว่าจะได้จำนวนมากพอที่จะเผา เมื่อเต็มแล้วก็ทำการเผาด้วยเชื้อเพลิงคือไม้ฟืนที่ซื้อมาจากโรงเลื่อยในราคาเหมาคันรถกระบะคันละ 570 บาท ใช้งทั้งหมดสองคันรถ ใช้เวลาในการเผาประมาณสองวันสองคืนระยะเวลาอาจแตกต่างกันตามประเภท และความชื้นของเชื้อเพลิง เตาเผาจะมีช่องไว้สำหรับมองเข้าไปภายใน ช่างจะต้องใช้ประสบการณ์ในการสังเกตว่าเครื่องปั้นที่กำลังทำการเผาได้ที่แล้วหรือยัง จากนั้นก็ปล่อยให้เย็น ก่อนนำออกมาพร้อมจำหน่ายแก่ลูกค้า

“พวกช่างปั้นนี้ ไปที่ไหน ถ้าเห็นควัน (จากเตาเผา) ขึ้น จะรู้เลยว่าได้ตั้งค้แน่ วันนี้มีข้าวกินแน่” คือคำกล่าวของลุงกิมฮวด แซ่ลิ้ม ชายผู้ใช้เก็ดติวิชาปั้นดินให้เป็นดาว (ผู้เขียน) หาเลี้ยงชีพมาตั้งแต่สำเร็จวิชาช่างปั้น

ถิ่นกำเนิดคือเมืองแห่งโอ่งมังกร

คุณลุงกิมฮวดเริ่มเข้าสู่เส้นทางความเป็นนักปั้นตั้งแต่อายุได้ 13 ขวบ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ตามภาคบังคับทั้ง ๆ ที่เรียนอยู่แค่ชั้นประถมสาม เพราะบังเอิญเกิดสงครามโลกพอดี รัฐบาลเลยประกาศให้จบทุกคนด้วยกำพร้าบิดาตั้งแต่ยังเด็ก ทำให้ฐานะทางครอบครัวค่อนข้างลำบาก ต้องแบ่งเบาภาระครอบครัวด้วยการทำงาน จังหวัดราชบุรีเมืองที่ขึ้นชื่อถือว่าคนที่นี่รวยล้านฟ้า ทำโอ่งตกจากรถไม่มีการเลี้ยวรถเก็บให้เสียเวลา เมืองโอ่งคือสมญาของบ้านเกิดเมืองนอนของคุณลุงกิมฮวด งานแรกที่จับคือการเป็นเด็กถีบแป้น¹ แลกกับเงินเดือน 15 บาท หักค่ากินอยู่ 10 บาท เหลือใช้ 5 บาท ระหว่างทำหน้าที่ถีบแป้นอยู่ประมาณ 1 ปี ก็ได้พยายามฝึกฝนการปั้นด้วยวิธีครูพักลักจำ โดยใช้เวลาวางยามเย็น

¹ ถีบแป้น คือ การใช้เท้าปั่นแป้นที่มีลักษณะเป็นวงกลม หมุนได้ ใช้สำหรับวางก้อนดินเหนียวเพื่อให้อ่างขึ้นรูปตามต้องการแล้วจึงปล่อยให้หมุนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะปั้นเสร็จ

หลังเลิกงาน จนในที่สุดก็ได้ขยับขึ้นเป็นช่างปั้นสมใจ

จากภาคกลางสู่ดินแดนปักษ์ใต้

ทำงานปั้นอยู่ที่ราชบุรีอีกประมาณสองสามปี ด้วยความที่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม รักอิสระ ชอบเดินทางท่องเที่ยว และเห็นว่าที่ราชบุรีนั้น ช่างปั้นแทบเดินชนกันตาย คุณลุงกิมฮวดจึงได้ชวนเพื่อนอีกคน เดินทางรอนแรมมาถึงเมืองปัตตานี ด้วยฝีมือที่ติดตัวมาจากบ้านเกิด เพียงวันแรกที่มาถึง ก็ได้เข้าทำงานเป็นช่างปั้นที่โรงอ่างแห่งนี้ และทำงานปั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีบางช่วงที่เปลี่ยนไปทำที่โรงอื่นบ้าง แต่ ณ วันนี้คุณลุงกิมฮวดก็ได้กลับมาอยู่ที่ที่คุณลุงเคยทำเป็นครั้งแรก

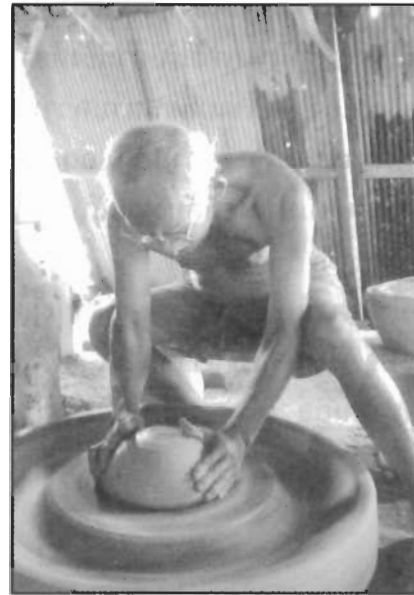
วิชาที่รอกการสืบทอด

ด้วยความที่เป็นคนใจดี เอื้อเฟื้อต่อทุกคน คุณลุงกิมฮวดจึงได้รับเชิญให้ไปสาธิตการทำเครื่องปั้นดินเผาให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจได้ดูเพื่อเป็นความรู้อยู่เป็นประจำ ทั้งที่นิคมพัฒนาตนเอง อำเภอกะทู้ จังหวัดสงขลา ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ฯลฯ และในปัจจุบันนอกจากจะทำงานเป็นช่างปั้นอยู่ที่โรงอ่างแห่งนี้แล้ว คุณลุงกิมฮวดยังได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล สอนทำเครื่องปั้นดินเผาให้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยที่ได้เงินเดือนตอบแทนจากทางโรงเรียน ภาคการศึกษาละ 8,000 บาท

สังขรณ์ที่ไม่ต้องรอกการพิสูจน์

คุณลุงกิมฮวดบอกว่า การที่ใครสักคนจะทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นนั้น นอกจากใจรักอย่างเดียว นั้นไม่พอ บางคนเรียนอยู่สามเดือน เรียนทุกวันก็ยังทำไม่เป็น แต่บางคนเรียนแค่เดือนเดียวก็ทำได้ ดังนั้นคนที่ทำได้ต้องมีทั้งพรสวรรค์และพรแสวง

ควบคู่กันไป เราต้องทำให้พบว่าสิ่งที่เราทำแล้วถนัด ทำแล้วดีนั้นคืออะไร ไม่ใช่เห็นใครทำอะไรแล้วดี ก็ไปทำตามเขา

ทุกวันนี้คุณลุงกิมฮวด ยังมีความสุขอยู่กับการเป็นช่างปั้น ณ โรงอ่างแห่งนี้ และยังคงทำต่อไป จนกว่าลมหายใจจะหมดลง เพื่อแสดงให้เห็นว่าคุณลุงคือมีอาชีพอย่างแท้จริง

สาเหตุที่โรงปั้นแห่งนี้ยังคงมีงานอยู่ คงเป็นเพราะการปรับตัว ปรับรูปแบบสินค้าให้เข้ากับความต้องการของตลาด อย่างเช่น การเน้นทำอ่างขนาดเล็กเพื่อใช้ใส่อาหารและน้ำสำหรับนกเขา ด้วยเหตุที่ดินเผาเป็นภาชนะที่ค่อนข้างมีน้ำหนัก ทำให้เวลานกมากินอาหารมาเกาะที่ขอบอ่าง อ่างจะไม่ล้มง่ายเหมือนอ่างพลาสติก ทำให้ยังเป็นที่ต้องการของตลาด ทำเท่าไรก็ขายได้หมด ส่วนโรงปั้นที่ต้องปิดตัวเองไปโดยมากมักมาจากสาเหตุสองสามประการ คือ เป็นโรงงานที่ทำอูฐมอญที่ปัจจุบันไม่เป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากมีการเปลี่ยนไปใช้อูฐบล็อกแทน กับอีกเหตุผลคือขาดคนสืบทอดกิจการ เพราะกิจการประเภทนี้ ถ้าไม่ใช่ลูกหลานแล้วไม่มีทางที่จะให้บุคคลนอกตระกูลเข้ามารับช่วงโดยเด็ดขาด เมื่อ

ผู้แก่ผู้เฒ่าล้มหายตายจากลง ความรู้เกี่ยวกับการทำ ก็หายตามไปด้วย และสาเหตุที่ทำให้ต้องเลิกกิจการ อีกอย่าง เห็นจะเป็นการไม่ยอมปรับตัวตามความต้องการของตลาด ทำแต่สิ่งที่เคยทำมาแต่อดีตไม่ยอมรับสิ่งใหม่ๆ แต่ทั้งนี้ การปรับตัวก็ยังต้องคงความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่เปลี่ยนตามความต้องการของตลาดทั้งหมด จนขาดความเป็นเอกลักษณ์ และในที่สุดก็อาจตกเป็นหนึ่งในที่ต้องหาเส้นทางใหม่เดินต่อไป

วันนี้ปิดตานีเหลือโรงอ่าอยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น แม้จะมีหน่วยงานราชการ อย่างโรงเรียน เดชะปัตตนยานุกูล ให้ความสนใจอนุรักษ์ แต่จาก

การได้พูดคุยกับ นายวิโชติ แซ่โห้ เจ้าของโรงอ่า คนปัจจุบันที่บอกว่าหมดรุ่นเขาไปคงไม่มีใครสืบทอด และเมื่อไม่มีใครสืบทอด ก็คงต้องเลิกกิจการ เหมือนอย่างเช่นรายอื่นๆ ที่ล่องหน้าไปก่อน

ฉากสุดท้ายของโรงอ่าจะเป็นเช่นไร ผมเป็นคนหนึ่งที่ไม่อยากเห็นเพราะถ้าเห็นนั่นหมายความว่าโรงอ่าจะเหลืออยู่เพียงแค่นาน และร่องรอยแห่งความทรงจำ ดังเช่นที่ได้เห็นจากบริเวณใกล้เคียง แต่อนาคตจะเป็นเช่นไร คงไม่มีใครให้คำตอบได้นอกจากรอให้พรุ่งนี้มาถึง

โรงอ่า...หรือจะเหลือเพียงตำนาน

